

2025-03-20
S2025/00580 (delvis)

Socialdepartementet

Socialstyrelsen
106 30 Stockholm

Uppdrag till Socialstyrelsen att stödja tillämpningen av reformen om skyddat boende

Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att stödja tillämpningen av de lagändringar som trädde i kraft den 1 april 2024 och som syftar till att stärka rättigheterna för barn och vuxna i skyddat boende. Det handlar dels om den nya lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, dels ändringar i socialtjänstlagen (2001:453). Socialstyrelsen ska även sammanställa statistik över antalet vuxna som har spenderat minst en natt i skyddat boende.

Inom ramen för uppdraget ska Socialstyrelsen:

- Ta fram och sprida kunskapsmaterial om det nya regelverket om skyddat boende samt om barns utsatthet för såväl direkt som indirekt våld.
- Ta fram och sprida ett bedömningsstöd för placering av barn i skyddat boende.
- Sammanställa könsuppdelad mängdstatistik över antalet vuxna som har spenderat minst en natt i skyddat boende och inrätta denna statistikinhämtning i myndighetens ordinarie verksamhet. Av statistiken ska, om möjligt, framgå hur många insatser som beror på våldsutsatthet och hur många som har andra orsaker, exempelvis avhopp från kriminalitet.

Socialstyrelsen ska i utförandet av uppdraget inhämta kunskap och erfarenheter från Statskontoret, länsstyrelserna, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn) och Jämställdhetsmyndigheten. Socialstyrelsen ska även, i den del av uppdraget som avser statistiksammanställning, utföra uppdraget i samverkan med

Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Vidare ska Socialstyrelsen inhämta kunskap och erfarenheter från andra berörda aktörer, såsom Sveriges Kommuner och Regioner samt relevanta civilsamhällesorganisationer.

I genomförandet av uppdraget ska ett barnrättsligt- funktionshinders- och jämställdhetsperspektiv beaktas.

Socialstyrelsen ska senast den 18 maj 2026 lämna en skriftlig delredovisning av den del av uppdraget som rör statistiksammanställning till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Socialstyrelsen ska senast den 15 oktober 2027 lämna en skriftlig delredovisning av den del av uppdraget som rör kunskapsmaterial och bedömningsstöd till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Socialstyrelsen ska senast den 28 februari 2028 lämna en skriftlig slutredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Av slutredovisningen ska framgå vilken bedömning Socialstyrelsen gör avseende resultatet av uppdraget. Socialstyrelsen ska även redovisa en uppföljning av hur kunskapsmaterialet och bedömningsstödet används och sprids.

Redovisningarna ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

För uppdraget får Socialstyrelsen under 2025 använda högst 2 000 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2025 uppförda anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m., anslagsposten 4 Utvecklingsmedel.

Ärendet

Den 1 april 2024 trädde ett nytt regelverk om skyddat boende i kraft (prop. 2023/24:31). Genom ändringarna regleras skyddat boende som en boendeinsats enligt socialtjänstlagen till den som behöver stöd och skydd till följd av hot, våld eller andra övergrepp. Syftet med reformen är att förbättra skyddet för, och stödet till, de som är i behov av skyddat boende i allmänhet och att stärka barnrättsperspektivet för barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende i synnerhet.

När ett barn följer med en vårdnadshavare till skyddat boende ska socialnämnden alltid göra en individuell prövning av barnets behov av sådant boende. Om barnet har två vårdnadshavare och det finns samtycke från båda vårdnadshavarna ska barnet, om han eller hon bedöms ha behov av

skyddat boende, beviljas insatsen med stöd av socialtjänstlagen. Om samtycke saknas från den vårdnadshavare som barnet inte placeras tillsammans med kan socialnämnden, efter ansökan hos förvaltningsrätten, bevilja barnet insats i form av skyddat boende med stöd av den nya lagen om placering av barn i skyddat boende. Beslut om skyddat boende kan även fattas omedelbart av socialnämnden. Ett sådant omedelbart beslut ska dock underställas förvaltningsrättens prövning.

En förutsättning för att bevilja ett barn skyddat boende tillsammans med en vårdnadshavare bör vara att det finns en risk för barnets säkerhet eller hälsa. Utgångspunkten vid riskbedömningen bör vara att om vårdnadshavaren bedöms ha ett behov av skydd och därmed beviljas skyddat boende så har minderåriga barn som bor tillsammans med den skyddssökande vårdnadshavaren i regel också ett sådant skyddsbehov, dvs. att det finns en indirekt risk för barnets säkerhet eller hälsa. En prövning av om det finns risk för barnets säkerhet eller hälsa måste dock alltid göras utifrån förhållandena i varje enskilt fall (prop. 2023/24:31). Den nya lagen möjliggör även för socialnämnden att besluta om hemlighållande av vistelseort och umgängesbegränsning. Skyddet mot umgänge med en våldsam vårdnadshavare har därmed stärkts.

Socialnämnden är numera ansvarig för att tillgodose att ett barn i skyddat boende får de stöd- och hjälpinsatser som barnet behöver. En särskilt utsedd socialsekreterare ansvarar för kontakten med barn och unga. Vidare har barnets och den unges tillgång till hälso- och sjukvård och skolgång stärkts. Reformen innebär även att det har införts krav på tillstånd från IVO för att yrkesmässigt få bedriva verksamhet i form av skyddat boende. Kommuner behöver inte ansöka om tillstånd, men måste anmäla skyddade boenden till IVO.

Regeringen har gett flera myndigheter i uppdrag att stödja genomförandet av reformen, som inneburit flera förändringar i socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete för våldsutsatta i skyddat boende. Utöver den permanenta kompensationen till kommuner och regioner har dessa verksamheter liksom idéburna aktörer kunnat ta del av särskilda statsbidrag för att utveckla sitt arbete på området.

Skälen för regeringens beslut

I september 2024 tog regeringen initiativ till en serie rundabordssamtal som ett första steg i uppföljningen av reformen om skyddat boende. Vid dessa samtal samt vid bilaterala dialoger med berörda aktörer har regeringen blivit uppmärksammas på ett ökat behov av kunskapsmaterial och bedömningsstöd till berörda yrkesgrupper.

Av IVO:s rapport Tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck (2024) framgår att brister i regelefterlevnad och handläggning försvårar upptäckten av våld och i värsta fall också döljer pågående våld. Liknande beskrivningar finns i Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2022–2023. Socialstyrelsens utredningar av socialtjänsten visar att frågor om våldsutsatthet sällan ställs, vilket bidrar till att våld inte upptäcks. Utredningarna beskriver att riskbedömningar och säkerhetsplanering ofta saknas och att få insatser erbjuds till våldsutsatta. Vidare beskrivs att riskerna med psykiskt våld underskattas och inte tas på samma allvar som fysiskt våld.

Mot denna bakgrund bedömer regeringen att arbetet med kunskapsmaterial och bedömningsstöd behöver stärkas. Kunskapsmaterialet bör syfta till att ge socialtjänsten ökad förståelse för innebörden av reformen och den nya lagen om placering av barn i skyddat boende. Utan tillräcklig kunskap om våld är det svårt att tolka implicita beskrivningar av våld som just våld, med den potentiella risken att våldet osynliggörs och att den enskilde inte får behövligt stöd eller skydd. Kunskapsmaterialet bör även syfta till att ge ökad kunskap om barns utsatthet för direkt våld (att barnet själv är utsatt) likväl som indirekt våld (att barnet lever i en familj där våld förekommer), och hur konsekvenser av våldet kan ta sig i uttryck hos barnet. Detta i syfte att i högre utsträckning upptäcka och identifiera våldsutsatthet och möjliggöra adekvat stöd och skydd. Materialet bör inkludera eftervård, fysiskt, psykiskt, sexuellt, ekonomiskt och digitalt våld samt hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare bör kunskapsmaterialet syfta till att ge vägledning för samverkan mellan olika enheter inom socialtjänsten i frågor som rör placering i skyddat boende.

Enligt utredningen som propositionen Stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende (prop.2023/24:31) delvis grundar sig på uppskattat berörda aktörer att omkring 70 procent av de barn och kvinnor som vistas i skyddat

boende har utländsk bakgrund, dvs. att de är utrikes födda eller har två utrikesfödda föräldrar vilket gäller närmare 26 procent av hela befolkningen (SCB 2022, Befolkningsstatistik i sammandrag 1960–2021). I jämförelse med andra kvinnor har kvinnor med utländsk bakgrund oftare mer begränsade sociala nätverk och svagare anknytning till arbetsmarknaden, vilket i sin tur innebär att de har färre alternativ till skyddat boende när de akut behöver komma undan våld och hot från närstående. I arbetet med att ta fram kunskapsmaterial ska Socialstyrelsen därför beakta att behovet av skyddat boende kan vara särskilt stort bland personer med utländsk bakgrund eller för grupper där kunskaper i svenska är låg.

Bedömningsstödet kan exempelvis vara utformat som en steg-för-steg-guide eller checklista för socialtjänstens handläggare att använda vid prövningen av om ett barn ska beviljas skyddat boende. Syftet ska vara att säkerställa att målgruppen får adekvat stöd och skydd.

Vidare bedömer regeringen att det finns behov av könsuppdelad statistik gällande antalet vuxna som har spenderat minst en natt i skyddat boende och som är möjlig att följa på årsbasis. Sådan statistik är nödvändig för att på ett ändamålsmässigt sätt kunna följa upp effekterna av reformen av skyddat boende. Av statistiken ska, om möjligt, framgå orsaken till insatsen skyddat boende såsom utsatthet för mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck respektive avhopp från kriminalitet. Statistiken ska komplettera Socialstyrelsens befintliga statistik om barn och unga i skyddat boende och behöver därför enbart omfatta vuxna i skyddat boende. Statistiken ska även komplettera myndighetens kartläggningar som syftar till att ge en lägesbeskrivning av skyddade boenden och följa upp kvaliteten med hjälp av myndighetens kvalitetsindikatorer för skyddat boende.

Regeringen beräknar att 2 000 000 kronor kommer att avsättas för uppdraget för 2026 och 1 500 000 kronor för 2027, under förutsättning att riksdagen anvisat medel för det aktuella anslaget.

På regeringens vägnar

Camilla Waltersson Grönvall

Elin Hansson Vinnå

Kopia till

Arbetsmarknadsdepartementet/JÄM

Finansdepartementet/OFA SFÖ

Socialdepartementet/SL

Riksdagens socialutskott

Inspektionen för vård och omsorg

Jämställdhetsmyndigheten

Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn)

Länsstyrelserna

Socialstyrelsen

Statskontoret

Sveriges Kommuner och Regioner